

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
CATEDRA DE LIMBA MAGHIARĂ ȘI LINGVISTICĂ GENERALĂ**

LUCRARE DE DISERTAȚIE

**Profesor coordonator:
Conf. Dr. BENŐ ATTILA**

**Absolvent:
SCHNÉBLI LÉNÁRD SÁNDOR
Studii de lingvistică și literatura maghiară**

Cluj-Napoca

2013

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
CATEDRA DE LIMBA MAGHIARĂ ȘI LINGVISTICĂ GENERALĂ**

**Traducerea expresiilor epistemice modale din limba engleză în
limba maghiară**

**Profesor coordonator:
Conf. Dr. BENŐ ATTILA**

**Absolvent:
SCHNÉBLI LÉNÁRD SÁNDOR
Studii de lingvistică și literatura maghiară**

Cluj-Napoca

2013

BABEŞ–BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
MAGYAR ÉS ÁLTALÁNOS NYELVÉSZETI TANSZÉK

Angol episztemikus modális kifejezések magyar fordítása

Témavezető:
BENŐ ATTILA
egyetemi docens

Végzős hallgató:
SCHNÉBLI LÉNÁRD-SÁNDOR
Magyar nyelv és irodalom mesteri képzés

Kolozsvár

2013

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	4
1. Bevezetés	5
2. A modalitás fogalma.....	7
2.1. Az episztemikus modalitás	8
2.2. A modalitás kifejezőeszközei az angol és a magyar nyelvben	9
3. Az angol episztemikus modális kifejezések	11
3.1. Az episztemikus modális kifejezések értelmezése	12
3.1.1. <i>I think</i>	13
3.1.2. <i>I suppose</i>	14
3.1.3. <i>I guess</i>	14
3.1.4. <i>I gather</i>	15
3.1.5. <i>I presume</i>	16
3.1.6. <i>I believe</i>	17
3.1.7. <i>I find</i>	18
3.1.8. <i>I expect</i>	19
3.1.9. <i>I take it</i>	19
3.1.10. <i>I understand</i>	20
3.1.11. <i>I imagine</i>	21
3.1.12. <i>I bet</i>	21
3.1.13. <i>I suspect</i>	22
3.1.14. <i>I assume</i>	22
4. Az angol episztemikus modális kifejezések magyarra fordításának lehetőségei	24
4.1. A vizsgált szövegkorpusz	24
4.2. Az angol episztemikus modális kifejezések fordításának vizsgálata	25
4.2.1. <i>I think</i>	25
4.2.2. <i>I guess</i>	26
4.2.3. <i>I suppose</i>	27
4.2.4. <i>I gather</i>	27
4.2.5. <i>I presume</i>	28
4.2.6. <i>I believe</i>	28
4.2.7. <i>I find</i>	29
4.2.8. <i>I expect</i>	30
4.2.9. <i>I take it</i>	30
4.2.10. <i>I understand</i>	31
4.2.11. <i>I imagine</i>	31
4.2.12. <i>I bet</i>	32
4.2.13. <i>I suspect</i>	32
4.2.14. <i>I assume</i>	33
4.3. A modális jelentés közvetítésének elmaradása.....	33
5. Összegzés.....	37
5.1. A kifejezőeszközök vizsgálata fajtájuk szerint.....	43
6. Következtetések.....	45
Melléklet.....	47
Felhasznált szakirodalom	48

1. Bevezetés

A beszédet nem csak arra használjuk, hogy ábrázoljuk a valóságot, hanem arra is, hogy a világról elmondott tények mellett, kifejezzük saját személyes attitűdünket, véleményünket a minket körülvevő világról, illetve arra, hogy lehetséges világállapotokat mutassunk be.

A nyelvi kategória, ami erre szolgál, a modalitás. A modalitás minden nyelvben megtalálható, ezért egy univerzális nyelvi kategóriának tekintjük. A fordítástudománynak ezért külön figyelmet kell szentelnie a modalitásnak, ugyanis számos problémát vet fel.

A fordítónak, mint kultúrák közötti közvetítőnek, meg kell találnia azokat az eljárásokat, amelyek segítségével az eredeti szöveggel egyenértékű fordításokat hozhat létre. Azonban ezt megnehezíti az, hogy a különböző kultúrák más-más módon épülnek fel, jellegzetes tulajdonságokat fedezhetünk fel a világról való nézeteikben. Ez pedig nagy hatással van a nyelvre, s még nagyobb hatással az olyan nyelvi kategóriákra, mint a modalitás.

Minden nyelvben jelen van a modalitás, azonban kifejezőeszközei nyelvenként változnak. S bár vannak átfedések a nyelvek között a modális értékhordozók tekintetében, használati gyakoriságuk nem egyezik meg minden nyelvben. Példaként vehetjük azt, hogy míg az angolban nagyon nagy szerep jut a modális segédigéknek, addig a szakirodalom (Kugler 2000; Kiefer 1986; Benő 2010) és a saját empirikus kutatásom eredményei (Schnébli 2011) alapján is elmondható, hogy a magyar nyelvben a feltételes mód, a ható igeképzők, a felszólító mód, illetve a jövő idő gyakran látja el a modális értékhordozó szerepét.

A modalitás vizsgálata esetében a kontrasztív összehasonlítás és összegzés megtörtént, erre a modalitás fogalmának a bemutatásakor ki is térek, azonban a fordítástudományi kutatások megkövetelik, hogy meghaladjuk ezt az összegzést. A nyelv használatában él, és a fordítónak jól kell ismernie mindkét nyelv sajátosságait, amikor közvetít forrásnyelv és célnyelv között. Ezért van szükség arra, hogy olyan gyakorlati vizsgálatokból származó eredményeket is fel tudjunk mutatni, amelyek kétnyelvű szövegtörzsek összehasonlításán alapszanak, és így általánosítható következtetéseket tudunk levonni.

A modalitás, illetve a modális értékhordozók fordítástudományi szempontú tanulmányozásával először 2011-ben foglalkoztam. *A modális jelentések érvényesülése William Golding Lord of the Flies című művének magyar fordításában* címmel írtam szakdolgozatot, amelyben az angol nyelvű regényt és annak magyar nyelvű fordítását hasonlítottam össze a

modális értékhordozók szempontjából. Munkámban minden modális jelentéssel rendelkező elemet megfigyeltem, azonban a fő hangsúlyt az angol modális segédigék fordítási módjainak vizsgálatára fektettem. Ez a kutatás igazolta azt a tényt, hogy az angol modális segédigék árnyaltak, mindegyikhez sajátos jelentésárnyalatok társulnak. Ehhez viszonyítva a magyar nyelv modális lexikális kifejezőeszközei kevésbé árnyaltak. A magyar modális értékhordozókhoz több jelentés is társulhat, s ez által általánosabbá válik. Például a *can* és a *could* segédigéket, illetve a *be able to* segédigéket gyakran a *-hat/-het* igeképzővel fordítjuk. Ilyenkor belső és külső megengedhetőséget, eshetőséget, vagy lehetőséget fejez ki. Ugyanakkor a *shall* és *should* fordítása esetében is megjelenhet, mint javaslatot kifejező értékhordozó (Schnébli 2011: 46).

Jelen dolgozatomban az angol modális episztemikus kifejezések rendszerét vizsgálom. Azért tartom fontosnak e rendszernek a vizsgálatát, mert elemzésük, rendszerjellegüknek a feltárása, nagy segítséget nyújthat a fordító számára ekvivalens, az angol beszédmodot, gondolkodást, kultúrát tükröző fordítások létrehozásában.

A dolgozat első részében vázlatosan bemutatom az angol, illetve a magyar nyelv modális rendszerét. Ezután az episztemikus modális kifejezések részletes bemutatása következik. A dolgozat második részében pedig az episztemikus modális kifejezések egy adott szövegtörzshez megfigyelt fordítási lehetőségeit vizsgálom.

2. A modalitás fogalma

Dolgozatomban nem szeretném részletesen körüljárni a modalitás témakörét. Csupán azokat a terminusokat szeretném megvilágítani, amelyeket felhasználok az episztemikus modális kifejezések fordításának a vizsgálatakor. A továbbiakban vázlatosan bemutatom a modális jelentést, és jelzem azokat a legfontosabb műveket, amelyek behatóan elemezték azt, természetesen a teljesség igénye nélkül.

A modalitás fogalmával számos nyelvész foglalkozott. Angol nyelvi viszonylatban alapműnek tekinthető Palmer, F. R. *Modality and the English Modals* című műve, amely a modalitást és a modális segédigéket vizsgáló nagy összegző mű. A modalitás kifejezőeszközeinek bemutatásával és a lehetséges kutatási módszerek megfogalmazásával foglalkozott Ferdinand De Haan (De Haan 2004), valamint Francisco Garcia Gonzálves (Gonzálves 2000).

Magyar viszonylatban Kugler Nóra a *Magyar Grammatikában* (Kugler 2000) írt a modalitásról, Kiefer Ferenc pedig részletesen tanulmányozta a magyar nyelv modalitást kifejező elemeit (Kiefer 1986).

Bármelyik művet vesszük figyelembe, úgy az angolban, mint a magyarban a modalitást, mint szemantikai-pragmatikai kategóriát vizsgálják. Ugyanakkor a különböző nyelvészek által felállított meghatározások alapgondolata az, hogy a modalitás az emberi kommunikációnak azon jellegzetessége, hogy nem csak tényeket képes kifejezni, hanem képes utalni a világ egy lehetséges vagy kívánt állapotára. Ez a modális jelentések tágabb értelmezése, melyet Kugler is bemutat a Mondattanon belül (Kugler 2000: 387).

A modalitásnak létezik egy szűkebb értelemben vett meghatározása is, amely a modális jelentéseket mint beszélői attitűdöt értelmezi. Kugler szerint a beszélői attitűd jelölése „az a művelet, amellyel a beszélő egy állítást nem tényként, nem létező realitásként ábrázol, hanem saját viszonyát rávetítve a mondatot nem valóságábrázolóvá teszi” (Kugler 2000: 386–387).

Azonban angol és magyar viszonylatban egyaránt a nyelvészek kihangsúlyozzák, hogy a modalitás nem korlátozódik a beszélői attitűd jelölésére (Kiefer 1986: 3–37; Kugler 2000: 387; Gonzálves 2000: 1–18).

Fordítástudományi megközelítésben, a szöveg szintjén vizsgálódva, a modalitás mint metainformáció jelenik meg. Simigné Fenyő Sarolta (2009: 3–106) szerint a szövegben elkülönül

alapinformáció és metainformáció. Az alapinformáció, mint tényleges információ, azaz tudás jelenik meg a szövegben. A metainformáció viszont egy virtuális valóságot közvetít. Jellemző tulajdonsága, hogy a már meglévő tudást értékeli, értelmezi, pontosítja, magyarázza. Megfigyelhetjük, hogy a modális jelentésnek is ugyan ez a feladata. A beszélő a mondanivalóját, azaz a tudását úgy fejezi ki, hogy a modalitás segítségével egyben beleszővi vágyát vagy viszonyulását egy lehetséges, vagy kívánt világállapothoz is.

2.1. Az episztemikus modalitás

A modalitás osztályozásával számos mű foglalkozik. Benő Attila (2011: 33–52) a következő nyelvészeket emeli ki: Lyons (1977), Palmer (1979), Frawley (1992), De Haan (1997), akik a logikai modalitást követve két fő kategóriát állapítanak meg: az episztemikus és a deontikus modalitást.¹

Az episztemikus modalitást, mint a beszélő tudásához, ugyanakkor hitéhez, hiedelmeihez kapcsolódó véleményt és minősítést kifejező kategóriát határozhatjuk meg (Kiefer 1986: 3–37). De Haan meghatározásában ez egy bizonyossági fokot jelöl, amelyet a beszélő közöl az általa ismert valóságról, amikor egy állítást fogalmaz meg.

A deontikus modalitás nem hiedelmekhez, hithez, vagy tudáshoz kapcsolódik, hanem belső vagy külső kötelezettségekből fakadó szükségszerűségek erejét jelzi (Benő 2010; De Haan 2004: 6).

A továbbiakban az episztemikus modalításra fektetem a hangsúlyt, De Haan meghatározását követve. Az episztemikus modalitás esetében a beszélő saját tudása alapján állapít meg valamit. Ha a beszélő biztos a mondanivalója valóságában, tudása megingathatatlan, akkor a modalitás kifejezőeszközei elmaradnak, és egy állítás, kijelentés formájában jelenik meg a mondanivaló. Amennyiben a beszélő nem biztos a tudásában, nem támaszkodhat teljes mértékben arra, hogy az általa birtokolt tudás minden bizonnyal igaz, akkor a megfelelő modális kifejezőeszközzel érzékelteti azt, hogy állítása mennyire megbízható.

A De Haan-féle meghatározásban az episztemikus modalitás nagy jelentőséggel bír, ugyanis a szerző szerint a beszélő kijelentéseivel jellemzi önmagát. A beszéd formálja a

¹ A modalitásnak még más kategóriái is ismeretesek: bulletikus modalitást, affektív modalitást, cirkumsztanciális modalitást, diszpozicionális modalitást (Kugler 2000: 387).

beszélőről mások által alkotott képet. Alakítja a beszélő hitelét, megbízhatóságát azáltal, hogy az hogyan fejezi ki magát. Minél pontosabban fejezi ki valaki magát, azaz igyekszik az általa birtokolt tudás megbízhatósági mértékét is feltüntetni (biztosan tud egy adott dolgot, vagy csak sejti azt), annál inkább tekinthető megbízható, komoly embernek. Egyes kultúrákban, mint például az angolban, nagyon nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a kijelentéseket hogyan közlik, mivel jól tudják, hogy az emberi tudás korlátozott. Épp ezért nagyon összetett modális rendszerrel rendelkeznek.

Az episztemikus modalitásnak fontos eleme az is, hogy nemcsak a tudás mértékét fejezi ki (**Biztos**, *hogy nincs már otthon. Lehet*, *hogy nincs már otthon.*), hanem megjelöli, mintegy kihangsúlyozza a birtokolt tudás személyes voltát is, vagyis azt, hogy minden, ami elhangzik az ő meggyőződése szerint, az ő hite szerint van úgy, ahogy mondja (**Szerintem**, *már nincs otthon. Azt hiszem*, *már nincs otthon.*).

2.2. A modalitás kifejezőeszközei az angol és a magyar nyelvben

A modalitásnak számos kifejezőeszköze van az angol és a magyar nyelvben egyaránt. Az angolban a modális érték legfőbb hordozói a **modális segédigék**, azonban a modalitást nem lehet csupán ezekre leszűkíteni (Gonzálves 2000: 1–18). A segédigék mellett a **melléknévek**, a **melléknévi igenevek**, a **főnevek**, a **nem modális igék**, a **határozószók**, az **igedők**, a **partikulák**, az **utókérdések**, a **morfoszintaktikai sűrítés**, az **emfatikus do**, az **emelkedő hanglejtés** és az **episztemikus modális kifejezések** is a modális jelentés kifejezőeszközei (Gonzálves 2000: 4–5; De Haan 2004: 11–24).

A magyar nyelv modális kifejezőeszközeit Kugler (2000: 387) és Kiefer (1986: 3–37) is összefoglalja. Összesítve ezek a következők:

1. **modális határozószók**: *valószínűleg, feltehetőleg*;
2. **modális segédigék**: *kell, lehet, szabad, akar, kíván, óhajt*;
3. a **-hat/-het** ható képző, mely lehetőséget fejez ki;
4. a **feltételes mód jele**;
5. **modális igék**: *hisz, vél, gondol, feltesz, feltételez, gyanít, megállapít, kérdez, parancsol, kíván*, és ezek szinonimái;

6. **az evidencia forrását jelző nyelvi elemek**, melyek „a beszélő mondanivalójának igaz voltával kapcsolatban vállalt elkötelezettségének a fokait fejezik ki”: *biztosan tudom; lehetséges* (Kiefer 1986: 3–37);
7. **mondatfajták**, melyekhez Kugler szerint modális alapértékek kapcsolódnak;
8. **módosító mondatrészek, modális fő- és mellékmondatok**: *akarom mondani; az igazat megvallva; ne tudd meg* (Kugler 2000: 387)².

² Az utolsó kifejezőeszköz a beszélői attitűd kifejezőeszköze. Így csak akkor érvényes, hogyha a beszélői attitűdöt is modalitásnak tekintjük.

3. Az angol episztemikus modális kifejezések

A szakirodalomban sokan foglalkoztak az episztemikus modális kifejezések vizsgálatával, azonban eltérő mértékben, eltérő jelentőséget tulajdonítva nekik, sőt még a megnevezésükben is különbségek mutatkoznak. De Haan (2006: 20) modális kifejezéseknek (*modal tags*), Gonzálves korlátozó kifejezéseknek (*hedging expressions*) (Gonzálves 2000: 124), Wierzbicka (2006: 204) pedig episztemikus kifejezéseknek (*epistemic phrases*) nevezi őket. A továbbiakban Wierzbicka által javasolt megnevezést fogom használni, és az ő munkáit felhasználva fogom értelmezni ezeket a kifejezéseket.

Anna Wierzbicka, az Australian National University professzora, számos művében vizsgálja a nyelvek és kultúrák kapcsolatát (Wierzbicka 1986, 1997, 2006). A dolgozat szempontjából azért fontos a munkássága, mert részletesen feltérképezi az angol episztemikus modális kifejezéseket, és mindamellett, hogy bemutatja őket, segítséget is nyújt az értelmezésükben.

Az episztemikus kifejezések jelentésének minél pontosabb meghatározása azért jelent problémát, mert a rendszer, amelyet együttesen képeznek, nagyon árnyalt, és a nem anyanyelvi beszélő számára nehézséget jelenthet a megértésük, a fordító számára pedig nem egyszerű feladat a célnyelvbe való átültetésük.

Wierzbicka a kultúrák és nyelvek közötti kapcsolatot vizsgálja, ezen belül nem csak a kulturális tárgyakat, hanem a kultúra mögött álló mentális világot, gondolkodásmódot is (Wierzbicka 1997: 4). Állítása szerint az eltérő kultúrák mögött közös fogalomtár fedezhető fel, minden kulturális különbség ellenére. Ezt a fogalomtárat a történelem és a kultúra fejlődése, alakulása formálja. Minden kultúrában kialakul egy gondolkodásmód a hosszas történelmi átalakulás eredményeként, és ez lesz végül az, ami tipikusnak, ami normálisnak tekinthető az adott kultúrában (Wierzbicka 1997: 7). Ez a gondolkodásmód idővel kodifikálódik a nyelvben és az adott nyelv kulcsszávaiban, és ez a jelenség leginkább a kultúra szempontjából releváns szavak használatának a gyakoriságában érhető tetten. Ezért Wierzbicka feltételezi, hogy a nyelv elemzésén keresztül el lehet jutni az adott kultúrához, a kultúrát meghatározó gondolkodásmódhoz.

A nyelvek összehasonlítása az egyik értelmezési lehetőség. A gondolkodásmódhoz viszont csak szavakon keresztül lehet eljutni. Azonban a szavak nem léteznek önmagukban, a

nyelvbe vannak zárva: nincs kiút a nyelvből.³ A fordítás sem jelent megoldást erre a problémára, ugyanis az is nyelv alapján történik.

Wierzbicka a kiutat egy olyan metanyelv létrehozásában látja, mely képes lenne arra, hogy univerzális nyelvi fogalmakon (nyelvi univerzálék) keresztül egy olyan alapnyelvet hozzon létre, amely elméletben megegyezik minden nyelvben. Ezt nevezi Wierzbicka természetes jelentéstani metanyelvnek (*Natural Semantic Metalanguage*). Ez a metanyelv független minden nyelvtől, önmagát megmagyarázó, nem épít a nyelvek egészére, hanem csak arra a közös alapra, amely mindegyik nyelvben megtalálható (Wierzbicka 1997: 24).

Ebben a dolgozatban nem szeretném behatóan vizsgálni Wierzbicka elméletét. Elhamarkodott lenne azt mondani, hogy a nyelvek összehasonlítása megmagyarázhatja a különböző kultúrák mögött álló gondolkodásmódot, azonban mint azt a kifejezések magyar fordításai is bizonyítják, leszűrhetünk olyan következtetéseket, amelyek a magyar nyelvre, s közvetve a magyar gondolkodásra is utalnak. Ugyanakkor úgy vélem, hogy a metanyelv, amelynek segítségével Wierzbicka bemutatja az episztemikus kifejezéseket, nagy segítséget nyújthat a fordítónak a kifejezések jobb megismerésében.

3.1. Az episztemikus modális kifejezések értelmezése

Wierzbicka munkájában a következő episztemikus kifejezéseket sorakoztatja fel: *I expect, I believe, I suppose, I assume, I imagine, I gather, I presume, I guess, I suspect, I take it, I understand, I think, I bet, I find* (Wierzbicka 2006: 206). Kiválasztásuknál az elsődleges szempont az volt, hogy állítása szerint egyedülállóak a világ többi nyelvével összehasonlítva. Nem kell egyetértenünk ezzel a kijelentéssel ahhoz, hogy elismerjük, ez a nagyfokú árnyaltság, amely ezeket a kifejezéseket, s egyáltalán az angol modális rendszert jellemzi, valóban figyelemreméltó, és ezért is fontos a fordítástudomány számára a vizsgálatuk.

A Wierzbicka által bemutatott kifejezések közül tizennégygel szeretnék foglalkozni. A következőkben a kifejezések sajátosságait ismertetem. A példamondatok, illetve azok elemzése Anna Wierzbicka *English: Meaning and Culture* című könyvéből származnak (Wierzbicka 2006: 208-213). Az első esetben egy modális és egy nem modális kijelentést hasonlítok össze, azért

³ “there is no exit from language” Appignanesi and Garratt 1995: 76, idézi Wierzbicka 1997: 23

hogy rávilágítsak a mondatok közötti különbségekre és arra, hogy ebből milyen információt lehet leszűrni az elemzéshez.

3.1.1. *I think*

Az egyik legfontosabb episztemikus modális kifejezés Wierzbicka szerint. A különbség az *I think* kifejezést tartalmazó mondatok és az őket nem tartalmazók között a következőkben figyelhető meg.

a. *It is raining.*

b. *I think it is raining.*

Az **a.** mondat tényközlő, valóságábrázoló (*Esik az eső.*). Sem a beszélőnek, sem a hallgatónak nincs kételye afelől, hogy a leírt esemény bekövetkezett. A **b.** mondat azonban már egy többletinformációval is rendelkezik. A beszélő amellet, hogy a leírt eseményről tesz állítást, kifejezi saját véleményét, saját személyes attitűdjét is. Így a mondat már nem valóságábrázoló, hanem a világ egy lehetséges állapotát mutatja be szubjektív nézőpontból (*Azt hiszem, esik az eső.*). Fontos megjegyezni, hogy ez a mondat a beszélő tudásához, meggyőződéséhez kapcsolódik. Ez a többletjelentés az episztemikus modalitás sajátossága.

Meg kell vizsgálnunk, hogyan változtatja meg egész pontosan a szöveg jelentését az *I think* kifejezés. Wierzbicka metanyelvi elemekre bontva a következőképpen írja le a két mondatot:

It is raining =

a. I say: it is raining

b. I know

A beszélő egy állítást tesz. Azt mondja: *Esik az eső.* Mivel a kijelentése tényközlő, ez feltételez egy második elemet is, mégpedig azt, hogy a beszélő kijelentheti azt, hogy esik az eső, mivel biztosan tudja azt. Az angolban az *I know* megingathatatlan biztos forrásból, vagy személyes tapasztalatból szerzett ismeret jelöl.

I think it is raining =

a. I say: I think like this: it is raining

b. I don't say I know

A második mondat esetében a beszélő ismét tesz egy kijelentést. Azonban nem azt mondja, hogy esik az eső, hanem azt, hogy ő erről a dologról (az esőről) így gondolkodik. Mint ahogy az előző mondat is, ez is feltételez egy második kijelentést, de itt már nem azt állítja a beszélő, hogy tudja azt, hogy esik az eső, hanem közli azt velünk, hogy eshet, de ő nem mondja azt, hogy ez biztos, nem vehetjük biztosra.

Wierzbicka szerint ezek a kifejezések: *I say, I think, I don't know és I don't say I know* alkotják az episztemikus kifejezéseket vizsgáló metanyelv alapjait.

3.1.2. *I suppose*

Az *I suppose* kifejezés a beszélő hezitálását fejezi ki, ugyanis nincs elegendő információ birtokában ahhoz, hogy mondanivalóját mint tényt fogalmazza meg. Megfigyelhető még a használatakor az, hogy a beszélő maga is elgondolkodik, és eredményként egy feltételes, átmeneti válasszal tud szolgálni.

Az *I suppose* kifejezéshez gyakran kapcsolódnak: utókérdések, az *I don't know, you know?* kifejezések, a bizonytalanság nyelvi jelölői, és az *about, around, vagy thereabouts* kifejezések, illetve a *could* modális segédige. Ezek az elemek a következő metanyelvi elemzést adják meg.

I suppose it is up to the public =

- a. I say: I think like this now: it's up to the public
- b. I don't know
- c. I'm thinking about it now

A fenti esetben a beszélő olyan helyzetbe kerül, amikor nem tud konkrét, tényközlő választ adni (*I don't know*). Csak a saját meggyőződésére támaszkodik. Ő most így gondolja: *Úgy vélem, ez a közösségen múlik*. Ugyanakkor az *I suppose* magában hordozza azt a jelentést is, hogy bár a beszélő nem tud konkrét választ adni, most, ebben a pillanatban is gondolkodik a válaszon.

3.1.3. *I guess*

Az *I guess* episztemikus modális kifejezés Wierzbicka szerint a szakirodalomban az *I suppose* amerikai változataként jelenik meg, és nagyon gyakori az amerikai nyelvhasználatban (Wierzbicka 2006: 210).

El kell mondanunk róla azt, hogy az *I suppose*-zal együtt mindkettő kiemeli azt, hogy a beszélő nem tudja biztosan, hogy amit mond az igaz (*I don't know*), ugyanakkor ebben a pillanatban ezt gondolja (*I think like this now*). Wierzbicka a kettő közötti különbséget nem abban ragadja meg, hogy az egyik kifejezés használatakor a beszélő több tudással rendelkezne, mint a másik esetén, hanem abban, hogy az *I guess* esetén a beszélő többet kockáztat és kész vállalni a fellelőséget érte. Minden esetre sokkal erőteljesebb, hirtelenebb, bátrabb megnyilatkozást sugall, ha a mondanivalónkhoz az *I guess* kifejezést csatoljuk.

I guess I'll go. =

a. I say: I think like this now: I'll go

b. I don't know

c. if I have to say something about it now I want to say this

Lehet, hogy elmegyek (*I guess I'll go*). A beszélő az *I guess* kifejezést akkor használja, amikor feltétlenül mondania kell valamit ott helyben, abban a kommunikációs szituációban (*Ebben a pillanatban úgy gondolom*), de nincs kellő tudása róla, nem biztos a dolgában (*I don't know*). Ekkor lép be ez az elem: *ha muszáj mondanom valamit, akkor ezt mondom* (*if I have to say something about it now I want to say this*).

3.1.4. *I gather*

Az *I gather* kifejezés egy már meglévő minimális tudásra épül. A beszélő az *I gather* esetében nem rendelkezik teljes tényszerű tudással, így még mindig érvényes rá az *I don't know* kifejezés. A beszélő, annak ellenére, hogy még nem rendelkezik biztos, teljes tudással, rendelkezik olyan forrásokkal, amelyekből információkat gyűjthet, és ez alapján tesz egy kijelentést. Azonban feltevődik a kérdés, hogy ezek a források mennyire megbízhatóak. Wierzbicka azt mondja, hogy ezek feltételes ismeretek (*hypothetical knowledge*), nem pedig megbízható, első forrásból származóak (Wierzbicka 2006: 211). Az elemzés tehát a következőképpen néz ki:

I gather there is going to be a further inquiry. =

a. I say: I think now that it is like this: people can know that there is going to be a further inquiry

b. I don't say I know

c. I think like this because I know some other things now

Úgy hallottam, hogy további nyomozásra számíthatunk.

- a. Azt mondom: Úgy gondolom, hogy a helyzet a következő: tudni lehet azt, hogy további nyomozásokra számíthatunk.
- b. Nem állítom, hogy tudom.
- c. Így gondolom, mivel tudok néhány egyéb dolgot.

3.1.5. *I presume*

Az *I presume* kifejezés abból a szempontból tér el a többi kifejezéstől, hogy olyan mondatokban jelenik meg, amelyek a megszólítottról tesznek állításokat, és akitől visszaigazolást is várnak. Erre utal az utókérdések gyakori jelenléte is. Az *I presume* esetében a beszélő sokkal magabiztosabban tesz egy kijelentést, mint az *I think* esetén, azonban óvakodik kijelenteni azt, hogy ő tudja a választ. Így kerül el azt, hogy egy téves kijelentés esetében nevetség tárgyává váljon.

I presume you work for the council. =

- a. I say: I think now that it is like this: you work for the council
- b. I don't say I know
- c. I think about it like this: I can know it

Feltételezem, hogy a tanácsnak/testületnek dolgozik.

- a. Azt mondom: Úgy gondolom, hogy a helyzet a következő: ön a tanácsnak dolgozik.
- b. Nem állítom, hogy tudom.
- c. Így gondolkodom róla: Tudhatom.

A beszélő nem állítja azt, hogy birtokolja a tudást, de ugyanakkor megjegyzi azt, hogy lehet, hogy tudja, tudhatja.

Wierzbicka szerint érdekes módon éppen az *I presume* használata az, ami megakadályozza azt, hogy mások a beszédünk alapján merésznék vagy esetleg önhitnek tartsanak. Az *I presume* kifejezést akkor is gyakran használják, ha olyan embert szólítanak a nevén, akit bár nem ismernek személyesen, de hallottak már róla, esetleg kinézetét is ismerik.

3.1.6. *I believe*

Az *I believe* kifejezés az eddig említett kifejezések számos jellemző tulajdonságát magába foglalja. Szintén a *that* kötőszó nélkül használva⁴, csak az első személyű mondatokban jelenik meg. Az *I think* kifejezés viszonylatában az *I believe* egy megfontolt, de mégis óvatosan kijelentett véleményt kifejező szerkezet. Ez a kifejezés sokkal magabiztosabb, átgondoltabb, óvatosabb, mint például az *I think*. Ugyanakkor kevésbé spontán, formálisabb, és sokkal inkább tanúskodik a beszélő értelmi tevékenységéről. Az *I believe* esetén is, akárcsak az *I suppose* esetén, a beszélő valamilyen objektív bizonyítékra támaszkodva tesz egy kijelentést.

I believe you can get it in a tin. =

- a. I say: I think now that it is like this: you can get it in a tin
- b. I don't say I know
- c. I can say why I think like this
- d. I know that someone else can think not like this

Úgy hiszem, beszedheted egy konzervdobozba.

- a. Azt mondom: Úgy gondolom, hogy a helyzet a következő: beteheted egy konzervdobozba.
- b. Nem mondom, hogy tudom.
- c. El tudom mondani, hogy miért gondolom így.
- d. Tudom, hogy másvalaki másképp gondolhatja.

Az *I believe* estében említést kell tennünk az *I believe that* alakról is. Ezen alak használata esetén Wierzbicka szerint a beszélő egy határozottabb állásfoglalást, elkötelezettséget vállal. Olyan forma ez, melyet nem illik hétköznapi beszédben használni.

I believe that there is a real need . . . =

- a. when I think about it, I think that there is a real need
- b. I know that someone else can think not like this
- c. I can say why I think I like this
- d. I think that it is good if someone thinks like this

Azt hiszem, hogy nagy szükség van...

- a. Ha meggondolom, úgy hiszem, hogy nagy szükség van erre.
- b. Tudom, hogy másvalaki másképp gondolhatja.
- c. El tudom mondani, hogy miért gondolom így.
- d. Úgy gondolom, hogy az helyes, ha valaki így gondolkodik.

⁴ Wierzbicka szerint azért kell megkülönböztetni a kettőt, mivel a *that* használata esetén a beszélő, a hitére támaszkodik, *that* nélkül pedig csupán egy spontánabb reagálás az adott helyzetre. A különbség a mondatok jelentésében észrevehető.

Az *I believe that* mellett még a következő szerkezeteket említi meg Wierzbicka: *To believe someone, to believe in someone or something*.

3.1.7. *I find*

Az *I find* kifejezést Wierzbicka három kulcskifejezéssel írja körül. Az *I find* jelentése egyszerre foglalja magába a gondolkodás, a tudás és a megtapasztalás fogalmát, mindezt úgy, hogy a beszélő csupán saját személyes véleményét fejezi ki. Ezt azzal is alátámasztja, hogy a beszélő gyakran a *personally* körülhatároló szót használja az *I find* kifejezés előtt. Másik jellegzetes velejárója, hogy a szerkezet az esetek nagy részében melléknevet hoz vonzatként: *I find it/that ADJ*. Amint a következő példából is jól látszik, a kifejezés használatakor a beszélő a saját tapasztalatára hagyatkozik.

I find Stilton too strong =

- a. I say: I think about it (Stilton cheese) like this: it is too strong
- b. I know that other people can think not like this
- c. I think like this because I know what happens to me (what I feel) [when I eat it]
- d. I can't say I know what happens to other people (what they feel) [when they eat it]

Én a Stiltont (sajt) túl erősnek találom. =

- a. Azt mondom: én a Stilton sajtról így gondolkodom: túl erős.
- b. Tudom, hogy mások nem így gondolkodnak.
- c. Így gondolom, mert tudom mi történik velem (mit érzek) [amikor megeszem].
- d. Azt nem mondom, hogy tudom mi történik a többi emberrel (mit éreznek) [amikor megeszik].

Wierzbicka megkülönböztet egy másik esetet is, amikor az *I find* kifejezés a mondat végére kerül. Ilyenkor a beszélő újfent személyes tapasztalatokra hagyatkozik: *It (peanut butter) is too dry on bread, I find*. *Én úgy vélem, hogy kenyérre kenve túl száraz*. Az *I find that* szerkezet ugyanilyen jelentéssel rendelkezik.

Wierzbicka az *I find* kifejezés kapcsán tárgyalja az *I sense* kifejezést is, mely szintén személyes tapasztalatra, korlátozott tudásra alapoz.

3.1.8. *I expect*

Az *I expect* kifejezés a jövőre vonatkozó elvárást tartalmazó mondatokban jelenik meg. A beszélő valamire gondol, valamit sejt, ami a jövőben beteljesül, beigazolódik. Mivel nem biztos a tudásában nem állítja, hogy biztosan tudja mi fog történni, azonban eddigi tudása szerint erre számít. A beszélő gyakran a megszólítottól vár visszaigazolást ezen kifejezés használatakor: *I expect you have talked to MX?* = Gondolom, beszéltél X-el, Y-al?

I expect it's got to the bottom of the washing basket. =

- a. I say: I think now that it is like this: it's got to the bottom of the washing basket
- b. I don't know
- c. I think that I will know (later)

Gondolom a szennyeskosár fenekére került.

- a. Azt mondom: most úgy gondolom hogy: a szennyeskosár fenekére került.
- b. Nem tudom.
- c. Úgy gondolom, (később) meg fogom tudni.

3.1.9. *I take it*

Az *I take it* kifejezést a beszélő akkor használja, amikor valamilyen kijelentésre reagál. Ugyanakkor ez a kifejezés önmaga is egy reakciót vár a megszólítottól. Így lényegében a beszélő nem új információkat vár el a beszédből, hanem adott kijelentéseknek a visszaigazolását várja a beszédtársától.

I take it the natives are friendly. =

- a. I say: I can think now that it is like this: the natives are friendly
- b. I can think that it is like this because you said something to me now
- c. I don't know
- d. I want to know
- e. I can know if you say something more about it now
- f. I want you to say it

Gondolom, a bennszülöttek barátságosak.

- a. Azt mondom: most így gondolkozhatom erről: a bennszülöttek barátságosak.
- b. Gondolhatok erre, mivel most mondtál valamit nekem.
- c. Nem tudom.
- d. Tudni akarom.
- e. Megtudhatom, ha még elmondasz többet is róla.
- f. Azt akarom, hogy mondd.

A beszélgetésben az egyik fél megragad egy gondolatot, azonban mivel ez csak egy kifejtetlen gondolat, félreérthető. Ezért a beszélő visszaigazolást kér a társától. Wierzbicka megkülönbözteti a következő két esetet. A *can I take it* és a *may I take it* formák sokkal formálisabbak, mint a *do I take it*. Ugyanakkor az első kettő esetében a beszélő inkább megerősítést, igazolást akar hallani, mintsem elbizonytalanítást. A *do I take it* esetén nincs ilyen jelentésbeli meghatározottság. A beszélő semleges marad.

3.1.10. *I understand*

Az *I understand* kifejezés a gondolkodás és a tudás két fogalmára épül. Egy finom keveréke a magabiztosságnak és az óvatosságnak.

I understand that you called at my home yesterday. =

- a. I say: I think now that it is like this: you called at my home yesterday
- b. I don't say I know
- c. I think that it is like this because someone else said something like this
- d. I think that this someone can know

Ha jól értem, tegnap felhívtál a lakásomon.

- a. Azt mondom: most a következőt gondolom: tegnap felhívtál a lakásomon.
- b. Nem állítom, hogy tudom.
- c. Azért gondolom így, mert valaki más egy ilyen dolgot mondott.
- d. Úgy gondolom, hogy ez a valaki tudhatja.

Ez a kifejezés az *I think* és az *I know* között helyezkedik el. Természetesen nem takar teljes tudást, azonban az *I think*-nél többet fejez ki azáltal, hogy egy külső forrásra utal, aki birtokában lehet a tudásnak. Így tartalmaz valamennyi bizonyítékot, ugyanakkor helyet hagy a hibalehetőségnek. Erre utal az *as I understand* szerkezet is, melynek különlegessége, hogy csak az *I understand* esetében alkalmazható. Ehhez hasonló formák a *how I understand*, *the way I understand*, *as far as I understand*, *from what I understand*, *I understand from*. Ezek a szerkezetek kifejezik, hogy milyen nagy a távolság a bekövetkezés lehetősége illetve a lehetséges tévedés között. Az utolsó szerkezet különösképpen utal egy külső személy által nyújtott bizonyítékra.

Az a beszélő, aki ezt a kifejezést használja egyben egy ítéletet is megfogalmaz, ítélkezik az alapján amit hallott, látott, megértett.

3.1.11. *I imagine*

Az *I imagine* kifejezést leggyakrabban a *would*, ritkábban a *must* és a *will* segédigékkel egy szerkezetben használják. A kifejezés az *I suppose*-al áll rokonságban, azonban az *I imagine* esetén a beszélő sokkal több elképzelést visz a kijelentésébe. Az *I suppose* egy adott pillanatban megjelenő gondolatot fogalmaz meg, míg az *I imagine* egy mentális képre és elképzelésre épít. Wierzbicka szerint gyakran a beszélő olyan tudatlanságát fejezi ki, amit a beszélő nem akar nyíltan beismerni.

I imagine it's very easy to get lost here. =

- a. I say: I can think like this now: it is very easy to get lost here
- b. I don't want to say: I think that it is like this
- c. I don't know
- d. if I want to think something about it now I can think that it is like this

Képzem, mennyire könnyen el lehet tévedni benne.

- a. Azt mondom: most így gondolkodom: könnyen el lehet tévedni benne.
- b. Nem mondom: így gondolkozom róla.
- c. Nem tudom.
- d. Ha valamit ki akarok gondolni róla, akkor így gondolkozom.

3.1.12. *I bet*

Az *I bet* szerkezet egyszerre fejezi ki a biztos tudás hiányát, ugyanakkor a személyes bizonyosságot. Mikor valaki fogad valamire, akkor nincs a tudás birtokában, azonban valamilyen okból annyira bizonyos a dolgok végkimenetelében, hogy akár pénzt is kockáztatna érte. A kifejezés bár a bizonyosság szempontjából meggondolatlanak tűnhet, mégis sokkal több elővigyázatosságot tartalmaz, mint mondjuk az *I guess* kifejezés. Nem állítja, hogy bizonyosan tud valamit és erre fel is hívja a hallgató figyelmét.

I bet that happens a lot. =

- a. I say: I think now that it is like this: that happens a lot
- b. I can't say I know
- c. I think like this because I know some other things
- d. I say this because I want to say something about it now

Fogadok, ez sokszor megtörténik. =

- a. Azt mondom: most így gondolkodom: ez sokszor megtörténik
- b. Nem mondhatom, hogy tudom

- c. Így gondolkodom, mert tudok egyéb dolgokat
- d. Ezt mondom, mert most mondani akarok valamit erről

3.1.13. *I suspect*

Az *I suspect* kifejezés a *suspect* igéből származik, melynek jelentéséről leegyszerűsítve azt mondhatnánk, hogy ‘valami rosszat feltételezni’. Wierzbicka annyiban módosítja a jelentésének a meghatározását, hogy túl erős lenne azt mondani, hogy valami rossz, de mindenképp valami nem jót takar az *I suspect*. Wierzbicka kiemeli még az *I suspect* értékelő jellegét is, hiszen amikor ezt a kifejezést használja a beszélő, egyben értékeli, felméri is mondanivalóját, természetesen negatívan. A harmadik jelleg amit kiemel Wierzbicka az *I suspect* kutató, feltáró jellege: a beszélő nem tudja, de valaki megtudhatja, ha utánajár, nyomoz, kérdéseket tesz fel.

I suspect he's quite hung up about it. =

- a. I say: I think now that it can be like this: he's quite hung up about it
- b. I don't know
- c. I think that someone can know if this someone does some things
- d. I think about it like this: if it is true it is not something good

Gyanítom, hogy ő eléggé függőben tartja a dolgot/kételyei vannak felőle.

- a. Azt mondom: most a következőre gondolok: ő eléggé függőben tartja a dolgot/ neki kételyei vannak felőle
- b. Nem tudom.
- c. Azt gondolom, valaki megtudhatja, ha ez a valaki tesz valamit (érte).
- d. Erről így gondolkodom: ha igaz, ez nem valami jó.

3.1.14. *I assume*

A beszélőnek szüksége van egy bizonyos többlet információra ahhoz, hogy egy teljes képet kapjon egy adott dologról, vagy hogy egy nyomozást tovább folytasson. Másik lehetséges magyarázata a kifejezésnek pedig az, hogy valaki tenni akar valamit, de mielőtt megteszi, el kell gondolkodjon rajta, hacsak egy pillanatig is. Mindkét magyarázatból kivehető az, hogy az *I assume* kifejezés a következőkben fogható meg: valaki kockáztat valamit, de ez a kockáztatás jól ki van számolva. Erről a kockáztatásról, vagyis a saját bizonytalanságáról a hallgatót is tájékoztatja.

I assume that I will be attacked. =

- a. I say: I think now that it is like this: I will be attacked
- b. I know that I don't know
- c. I want to think for some time that I know that it is like this
- d. because if I think like this I can do some other things because of this

Feltételezem, hogy meg fognak támadni. =

- a. Azt mondom: azt gondolom, hogy a helyzet a következő: meg fognak támadni
- b. Tudom, hogy nem tudom (biztosan).
- c. Gondolkodni szeretnék róla egy kicsit, hogy tudjam, hogy így van.
- d. Amiért így gondolkodom, meg tudok tenni más dolgokat emiatt.

Milyen következtetéseket tudunk a fentiekből levonni?

A fenti metanyelvi elemzések jól szemléltetik azt, hogy az angol anyanyelvűek mennyire összetett rendszert használnak arra, hogy személyes meggyőződésüket kifejezzék. Számos olyan kifejezést is felsorol Wierzbicka, melyeknek nem készíti el a metanyelvi elemzését. Ilyen kifejezések például az *I estimate*, *I surmise*, *I conjecture*, *I speculate*, *I feel*, *I foresee*, *I hear* (Wierzbicka 2006: 241).

A problémát az jelenti, hogy ezeknek a kifejezéseknek a jelentése gyakorta hasonlít egymásra, így átfedik egymást. Köztük megtalálható egy olyan jelentésbeli eltérés, mely bizonyos esetekben nagyobb, mint mondjuk az *I think* és az *I gather* esetében, de olykor sokkal közelebb áll egymáshoz, mint az *I suppose* és az *I guess* esetében, vagy véleményem szerint az *I gather* és az *I presume*, vagy az *I presume* és az *I assume* esetén. Vannak azonban olyanok is, melyek nagyon specifikus jelentéssel rendelkeznek, mint az *I bet* és az *I suspect*. Azonban metanyelvi vizsgálatuk bebizonyította, hogy ezek is egy bonyolult rendszer részei.

Ezeknek a kifejezéseknek a tudatos és rendeltetés szerinti használatuk a nem anyanyelvi beszélőnek és a fordítónak egyaránt problémát okozhatnak. Árnyaltságuktól fogva nem mindegy, hogy mit és mikor használunk. Akárcsak a modális segédigék, ezek is megkövetelik a maguk kommunikációs helyzetét, amelyben felhasználhatjuk őket.

Az angol nyelv fontos elemei ezek a szerkezetek, ugyanis kifejezik a beszélő világról való tudását, a világhoz való hozzáállását, a beszélő saját meggyőződését (Wierzbicka 2006: 206).

4. Az angol episztemikus modális kifejezések magyarra fordításának lehetőségei

A modális jelentések fordítása esetén számos probléma vetődik fel. A fordítónak ekvivalens értékben kell közvetítenie a modális jelentést a két nyelv között, mivel a modális jelentés olyan metainformációként szolgálhat egy szövegben, mely az adott szöveg szereplőinek, írójának nézőpontját közvetítheti, tartalmazhat ideológiákat, vagy Wierzbicka szerint akár kulturális utalásokat is. A fordítónak nehéz dolga van abból a szempontból is, hogy hogyan tud eligazodni egy-egy nyelv modális rendszerében, és hogyan tudja átültetni azt egy más modális rendszerrel rendelkező nyelvbe. Ez a probléma annál inkább fokozódik, minél inkább bonyolultabb a forrásnyelv modális rendszere.

4.1. A vizsgált szövegkorpusz

A vizsgált szövegkorpusz a *Glosbe*⁵ többnyelvű szótárból és adatbázisból származik. Az adatbázis nagysága több mint egy milliárd mondatra tehető, s megtalálható benne a világ majdnem összes nyelve.

Figyelemreméltó magyar nyelvű állománnyal is rendelkezik, hiszen a magyar nyelvű adatbázis része az első húsz legnagyobb adatbázisnak. Az oldal szövegkorpuszának nagy részét az *Opensubtitles*⁶ filmfelirat adatbázisa képezi, mely több mint kétmillió filmfelirattal rendelkezik a világ számos nyelvén. Ugyanakkor a *Glosbe* adatbázisában megtalálható az Európai Parlament plenáris üléseinek a lejegyzett anyaga is.

Az általam vizsgált mondatok kivétel nélkül az *Opensubtitle* filmfelirat adatbázisából kerültek ki. A vizsgált szöveganyag így társalgási jellegű adatokra épül. Ez azért fontos, mert a társalgási szövegekben sokkal nagyobb arányban jelenik meg a személyes attitűd, a személyes meggyőződés, vagyis az episztemikus modalitás. Ezt igazolja az a tény is, hogy az Európai Parlament jogi szövegeiben egyáltalán nem találtam episztemikus modális kifejezéseket.

⁵ <http://glosbe.com/>

⁶ <http://glosbe.com/>

4.2. Az angol episztemikus modális kifejezések fordításának vizsgálata

Az angol episztemikus kifejezéseket tartalmazó példamondatokat a Glosbe keresőmotorjával kutattam fel. Először rákerestem az angol kifejezésekre és azok fordítására, majd a kapott több ezer mondatos anyagból kiválasztottam azokat, ahol az episztemikus szerkezetek modális jelentést hordoznak, azaz a Wierzbicka által leírt jelentést. Így választottam ki 1089 angol mondatot, melyek a 14 kifejezést, illetve ezeknek a magyar fordítását tartalmazzák.

4.2.1. *I think*

Az *I think* episztemikus kifejezés egy nagyon általános jelentésű eleme a modális episztemikus kifejezőkészletnek. Talán ez is lehet az oka annak, hogy Wierzbicka ebből indul ki a könyvében.

A kifejezés igen gyakori, az adatbázisban több mint 125 alkalommal jelentkezik és ebből csak 24 alkalommal marad el a lexikális fordítás.⁷

A fordítási lehetőségek között abszolút dominancia jellemzi az *azt hiszem* és a *szerintem* kifejezéseket. Az első 39, a második 31 esetben jelentkezik ebben a formában.

Well I met this Norwegian ship's captain once...I think he was from Oslo and he had a theory about motion sickness, something to do with the relationship between your vision and the weight of your shoes.

Mikor azzal a norvég kapitánnyal találkoztam, azt hiszem oslói volt, neki volt egy érdekes teóriája ezzel kapcsolatban, miszerint a látás és a cipőd súlya kapcsolatban áll egymással.

Mom, I think we're just gonna pack up and-- hey, you know what? Can I bum a ride with you?

Anyá, szerintem össze kellene csomagolnunk és...Hé, tudod mit? Megkérhetlek rá, hogy vigyél el?

Azonban a *hisz* modális ige, az *azt hiszem* forma mellett még több más alakban is szerepelt. Bár a kifejezés módosult, ugyanabból az igéből indult ki.

I don't think the Foundation would want to lose her.

Nem hiszem, hogy az Alapítvány el akarja veszíteni.

⁷ A következőkben a fordítás elmaradásán a konkrét lexikális-mondattani szintű érték-hordozók hiányát értem a magyar fordításban.

I don' t think Matt' s capable of that.
Nem **hinném**, hogy Matt képes lenne rá.

I didn' t think there were any survivors in the South.
Nem **hittem volna**, hogy itt délen vannak még túlélők.

Néhány egyéb fordítási lehetőség is megjelenik, de számuk elenyésző: *gondolom, úgy gondolom, ha meggondolom, úgy érzem, ha jól emlékszem, lehet, nyilván, talán, felteszem, esetleg, úgy látszik.*

4.2.2. ***I guess***

Mint már Wierzbicka is említette a tanulmányában, az *I guess* kifejezés nagyon elterjedt az amerikai angolban. Ezt bizonyítja az is, hogy az *I guess* kifejezés 139 esetben jelenik meg. Ebből 34 esetben marad el a lexikális szintű fordítás. Ez az eddigi legnagyobb számú elmaradás az öt kifejezés szintjén.

Az összehasonlítás azt mutatta ki, hogy 60 esetben a *hisz* igét használták a fordítók.

Well, ***I guess*** we all deal with the anniversary differently.
Igen, **azt hiszem** mind másképp kezeljük az évfordulót.

Oh, ***I guess*** it wasn' t the biggest sacrifice ever made for science.
Ó, **nem hiszem**, hogy ez a legnagyobb áldozat, amit a tudományért hoztak.

Well, then ***I guess*** you' ve got your work cut out for you.
Nos, **úgy hiszem** ez testhez álló feladat lesz magának.

A *hisz* ige használata messzemenően a leggyakoribb. Utána következik a *gondolom* ige, mely 14 esetben van jelen.

I guess you can say that I' m here protecting my inheritance.
Gondolom, mondhatja azt, hogy az örökségem védelme miatt vagyok itt.

Bármilyen más fordítás csak elenyésző számban jelentkezik: *szerintem, talán, úgy látszik, valószínűleg, úgy gondolom, biztos, hát..., úgy tűnik, ha jól értem, sejtem, igaz..., végül is, úgy érzem, ezek szerint, úgy vélem, úgy, szóval.*

4.2.3. *I suppose*

Az *I suppose* episztemikus modális kifejezés esetében 83 mondatpárt elemeztem. Ebből 17 esetben maradt el a kifejezés konkrét lexikai elemmel való fordítása.

A kifejezés fordítása nagyon változatos volt, igazán kiemelkedő számú fordítási lehetőség a *gondolom* modális ige, mely 21 alkalommal jelenik meg.

Well, I suppose you deserve some fun.
Hát, gondolom megérdemelsz egy kis szórakozást.

Meg kell említenünk az *azt hiszem* és a *feltételezem* modális igéket, melyek 11, illetve 7 alkalommal jelennek meg.

I told your brothers when they went off to fight. I suppose the time's come for you.
A bátyáidnak már mondtam, mikor harcba indultak, és azt hiszem, most rajtad a sor.

I suppose they're the spells.
Feltételezem, ezek a Varázsigék.

Az összes többi fordítási lehetőség nagyon kis arányban megoszlódva jelenik meg. A következő szerkezetekkel találkoztam: *szerintem, lehet, szóval, tegyük fel, úgy látszik, bizonyára, ha jól sejtem, kétlem, nyilván, úgy sejtem, remélem, talán, ha szerencséje van, jól sejtem, felteszem, úgy gondolom, persze, értem, sejtettem, úgy néz ki.*

4.2.4. *I gather*

Szűkebb jelentéskörű kifejezés lévén, az *I gather* az adatbázisban csupán 62 alkalommal jelenik meg. Ebből 12 esetben elmarad a konkrét fordítás. Az *I gather* esetében nagyon nagy a szórás. Nincsenek nagyobb csoportok.

Egyedül a *gondolom* modális ige emelkedik ki 5 esetben, minden más fordítási lehetőség számbeli előfordulása 3 és 1 között mozog.

I gather it was just the one painting?
Gondolom, nem ez az egyetlen festmény.

Más fordítási lehetőségek: *ha jól értem, úgy vélem, ahogy hallottam, úgy látom, ha jól tudom, sejtettem, a szavaidból ki tudom venni, feltételezem, észrevettem, azt már megtudtam,*

tudtommal, talán felismert, azt sugallja, valamire következtet, szerintem, igaz, értesült, megtudtam, tudják, értsem úgy, hallom, felfogtam, úgy sejtem, megtanult, eszerint, rájöttem, mondják, nem fogok elfeledkezni az ígéretedről, szóval, azt látom, jól sejtem, abból észrevettem, amennyire én hallottam, úgy hallom, azt is tudom.

4.2.5. *I presume*

Az *I presume* esetében 113 mondatpárt találtam. Ebből 9 esetben elmarad a lexikális szintű fordítás. A magyar fordításokban vezető helyet foglal el a *gondol* és a *feltételez* modális ige. A *gondol* 29 esetben, a *feltételez* 27 esetben jelenik meg.

I presume you' re another traveler... got it in your head to sample the Dark Continent.
Gondolom, Ön is egy utazó... aki fel akarja fedezni a Fekete Kontinentst.

I presume if you are using such a word... that you' ve never experienced the pleasure of an afternoon tea.
Ha ilyen szót használ, **feltételezem**.... hogy soha nem tapasztalta meg az ötórai tea nyújtotta élvezetet.

7 esetben jelenik meg a *felteszem* és 6 esetben a *ha jól sejtem* szerkezet.

I presumed you' ve alerted the media.
Felteszem, már értesítetted a sajtót.

" Captain " is a nickname, I presume.
A " Kapitány " egy becenév, **ha jól sejtem**.

A többi esetben a fordítások jelentősen megoszlottak. Fordítási lehetőségként a következő szavak, szerkezetek jelentek meg: *azt hiszem, ha nem tévedek, ugye, gyanítom, ha jól gondolom, számít, színéből ítélve, jó okom van feltételezni, ezek szerint, úgy vélem, arra következtetek, remélem, jól látom, úgy hiszem, lehet, távol álljon tőlem, hogy merészelek, úgy gondolom.*

4.2.6. *I believe*

Az *I believe* kifejezés csupán 53 mondatban jelent meg a szövegtörzsben. Ebből 10 esetben maradt el a lexikális szintű fordítás. Leginkább az *azt hiszem* (13) szerkezettel, a *hisz* (9) modális igével és a *szerintem* (7) ragos névutóval fordították.

***I believe** I have you to thank for this, John.
Azt **hiszem**, neked kell köszönetet mondanom ezért, John.*

*In closing, **I truly believe** that each one of us has a special destiny... and we owe it to the world to fulfill that destiny.*

*Végül, **hiszem**, hogy mindőnknek különleges jövője van... és tartozunk annyival a világnak, hogy ennek eleget tegyünk.*

*But **I believe** there are certain individuals who are especially sensitive to the thoughts of the living and the dead.*

*De **szerintem** vannak olyan személyek, akik különösen érzékenyek az élők és a holtak gondolataira egyaránt.*

A többi 14 fordítás a következő lehetőségek között oszlott meg: úgy hiszem, úgy tudom, gondolom, úgy vélem, ha jól tudom, tudtommal, úgy érzem, így gondolom, hiszek (valamiben), azt gondolom.

4.2.7. **I find**

Az *I find* kifejezés elenyésző esetben jelent meg csak a szövegtörzsben. Csak 13 esetben hordozott episztemikus modális jelentést ez a szerkezet. Ez avval magyarázható, s ezt Wierzbicka is alátámasztja, hogy a kifejezés egyre kevésbé használatos az angol nyelvterületeken a kifejezés túlzott formális volta miatt.

A 13 esetből 5 esetben elmarad a lexikai szintű fordítás s a többi esetben határozós szerkezettel van kifejezve, illetve a *láthatom* igével.

***I find** this Army way insane.
Én örültem **tartom** ezt a sereget.*

*I light some candles..... but **I find** it very difficult to have faith.
Hinnünk... én gyújtok gyertyákat..... de eléggé nehezen **bírok** hinni.*

***I find** it hard to believe he'd just casually admit to a double homicide.
Nehezen hiszem, hogy csak úgy bevallana egy kettős gyilkosságot.*

*You know..... I could lay a big line on you..... and we could do a lot of role- playing, but the simple truth..... is that **I find** you very interesting.
Tudja..... nyomhatnám itt a szöveget..... és játszhatnám az agyam, de az az igazság..... hogy nagyon izgalmasnak **találom**.*

I find it convenient to keep my interests..... mobile.
*Jobban **megfelel**, ha a befektetéseim..... mozognak.*

4.2.8. *I expect*

Az *I expect* kifejezés is specifikusabb jelentésének köszönheti azt, hogy csupán 53 esetben jelenik meg a szövegtörzsben. Ebből az 53 esetből 8 alkalommal marad el a lexikális fordítás. A többi esetben két kiemelkedő fordítási lehetőségre találtam. Az egyik az *elvár* ige 11 esetben, a másik a *gondolom* ige 8 esetben. 5 esetben jelenik meg a *vár* ige, a maradék 21 eset megoszlik a következő fordítási módok között: *számítottam rá, hisz, feltételezem, azt hiszem, lehet, talán, szerintem, nyilván, szeretnék, azt várom, azt meghiszem, úgy számolom.*

I expect a preliminary investigation on possible perjury, and that the witness is arrested.
***Elvárok** egy előzetes nyomozást, a hamisbizonyítás gyanúja miatt, és, hogy a tanút tartóztatssák le.*

He was afraid you'd be disappointed in him, I expect.
***Gondolom**, félt, hogy csalódást okoz magának.*

And I expect big coverage.
*Nagyszerű tudósítást **várok** maguktól.*

4.2.9. *I take it*

Az *I take it* kifejezés az *I find* kifejezéshez hasonlatos abban, hogy ez is ritka az angol nyelvhasználatban. Ezzel a kifejezéssel csupán 20 esetben találkoztam. Ebből 3 alkalommal nem fordították le semmilyen módon a modális jelentést. A többi esetben a következő lehetőségekkel éltek a fordítók: *gondolom, szóval, fogad, szerintem, felteszem, talán, értem, megértem, vegyem úgy.* Kiemelkedő fordítási mód volt a *gondolom*, mely 4 esetben jelent meg.

I take it you're Colonel O' Neill.
***Gondolom** ön O' Neill ezredes.*

4.2.10. *I understand*

Modális jelentéshordozóként az *I understand* kifejezés 24 alkalommal jelenik meg az adatbázisban. Ebből 2 esetben maradt el a fordítás. A maradék esetek közül 7 alkalommal fordították az *értem* igével. A többi eset megoszlott a következő lehetőségek között: *tud, hallom, úgy tudom, ha jól értem, tudtommal, értsem úgy, úgy hallom, jól értem, elhiszem.*

Believe me, I understand the impulse to pull the trigger.

Hidd el, értem, hogy legszívesebben végeznél vele.

4.2.11. *I imagine*

Az *I imagine* kifejezés esetében 81 mondatpárt elemeztem. Általános jelentéséből következik, hogy ilyen gyakori volt a mondatok között. Csupán 8 esetben nem fordították le egy lexikális elemmel sem.

A leggyakoribb fordítási mód az *el tudom képzelni* szerkezet, és a *gondolom* modális ige volt 22, illetve 17 alkalommal. Jelentős számmal bír a *hisz* ige, amely 9 alkalommal fordul elő, a többi esetben a fordítási módok megoszlottak.

A következő eseteket különítettem el: *úgy képezem, azt hiszem, úgy gondolom, feltételezem, felteszem, (ha) jól gondolom, úgy hiszem, lehet, tud, kétlem, nehéz, lehet, önnek, elképzelésem szerint, lehetetlenség, hihetetlen, el sem bírom képzelni, fel nem foghatom, fogalmam sincs róla, az durva lett volna, megfordult a fejemben.*

I can imagine... that you' re hot.

El tudom képzelni... milyen szexi vagy.

I imagine you' re a master.

Gondolom, annak mestere vagy.

I don' t imagine you' d lie to me, Paul.

Nem hiszem, hogy hazudna nekem, Paul.

4.2.12. *I bet*

Az *I bet* gyakori kifejezés a példamondatok tanúsága szerint. 115 alkalommal találtam rá a szövegkorpuszban. Ebből 11 alkalommal maradt el a lexikális fordítás. Kiemelkedő fordítási mód volt a *fogadok* (41 esetben), és a *lefogadom* (27 esetben) igék, illetve a *biztos* módosítószó (11 alkalommal).

I bet you like to party... with the ladies.
Fogadok, hogy szeretsz... csajokkal bulizni.

The alcohol quiets 'em down for you, **I bet**.
Lefogadom, az alkohol elnémítja őket egy időre.

I bet I have a letter too.
Biztos rám is vár egy levél.

A további fordítási lehetőségek nagyon változatosak voltak: *le merném fogadni*, *gondolom*, *azt meghiszem*, *azt hiszem*, *tuti*, *felteszem*, *szerintem*, *el tud képzelni*, *a nyakamat teszem rá*, *az életemet tenném rá*, *azt sejtem*, *azt elhiszem*, *éreztem*.

4.2.13. *I suspect*

Az *I suspect* kifejezés 72 alkalommal jelenik meg. Ebből 8 esetben marad el a fordítás. Kiemelkedő fordítási mód a *gyanítom* ige 25 esetben, illetve a *sejtettem* és a *gondolom* ige 8, illetve 7 esetben.

I suspect destroying the royal palace with their queen inside might make them rather peevish.
Gyanítom, hogy a királyi palota elpusztítása, benne a királynőjükkel, csak felingerelné őket.

I' d always suspected your motives.
Mindig **sejtettem** igazi szándékodat.

Miami gun thugs, **I suspect**.
Miami gengszterek, **gondolom**.

A többi esetben változatos a fordítás: *azt hiszem, szerintem, az a gyanúm, úgy vélem, talán, ha jól sejtem, remélem, úgy hiszem, úgy gondolom, jó okom van feltételezni, tud, azt feltételezem, sejtésem szerint, gyanúm szerint.*

4.2.14. *I assume*

Ez a kifejezés a számos eset közül 141 mondat esetében hordozott modális jelentést. Ebből 9 esetben maradt el a lexikális szintű fordítás. A legkiemelkedőbb fordítási mód a *feltételezem* ige volt 49 alkalommal, illetve a *gondolom* ige 37 alkalommal.

I assume you have submarines to patrol out there now.

Feltételezem most is van odakint olyan tengeralattjárójuk, amelyik ott járőrözik.

I assume the armor in your situation must be very thick, just because it has to be, right?

Gondolom, a páncél a te esetedben nagyon vastag, mivel annak is kell lennie, ugye?

Az *azt hiszem* szerkezet 9 alkalommal jelenik meg.

I assume Henry Gale did not have any paper on which to compose his thoughts, so he had to improvise.

Azt hiszem, Henry Gale-nek nem volt papírja, amire felírja a gondolatait. Ki kellett valamit találnia.

Más fordítási módok: *felteszem, ha jól sejtem, gyanítom, remélem, ugye, úgy gondolom, úgy hiszem, tudtommal, talán, szerintem, igaz, szóval, nyilván, elvár, fogad, el tud képzelni, elkönyveljük a veszteséget, (valaminek) vél, (valamire) jut, ez a te nyelveden azt jelenti, azt mondanám, venni (valaminek), megkockáztatom, feltevésem szerint.*

4.3. A modális jelentés közvetítésének elmaradása

A kutatás során a modális jelentés közvetítésének elmaradása néven foglaltam össze azokat az eseteket, amikor a magyar mondatokban nem jelent meg egy adott lexikális kategória, amely az angol mondatban szereplő modális kifejezés helyét betöltötte volna, hordozva annak modális értékét. Azonban megfigyelhető az, hogy amiért nincs ott egy adott lexikális elem az angol episztemikus kifejezés helyén, azért még a magyar mondatban megjelenhet valamilyen

modális értékhordozó, vagy visszaadhatja a mondat az adott kifejezés által leírt mentális folyamatot, utalhat annak modális jelentésére.

Nagyon sok esetben azonban semmilyen modális jelentést hordozó elem nem jelenik meg. A fordítók gyakran nem érezték a szükségét annak, hogy átültessék a célnyelvi mondatba a modális jelentést.

Az *I gather* esetében a következő fordítási lehetőségekre figyeltem fel:

*The campus computer, **I gather**?*
Már megint az egyetemi számítógép!

A *már megint* szerkezet nem fejez ki modalitást, azonban utal az *I gather* jelentésére azáltal, hogy az eseményt úgy tünteti fel, mintha már megtörtént volna egyszer, s a beszélő már hallomásból tudna róla.

*So **I gathered** from your chauffeur.*
A sofőrje is ezt mondta.

Bár a modalitás nem jelenik meg ebben a fordításban a mondat tükrözi az *I gather* hallomás jellegét.

***I gather** there was a premature detonation.*
Felrobbant valami?

A fordításban a kérdő mondat az, ami a modális jelentést közvetíti. Így a mondat már nem tényre, hanem a világ egy lehetséges állapotára utal.

Az *I suppose* esetében a modális értéket két alkalommal is a kérdő mondat adja vissza:

*The son of the renowned captain **I suppose**.*
A híres kapitány fia?

*By “minority community “ **I suppose** you mean the hoods?*
A gengszterekre gondol?

Az *I guess* esetében többször megjelent a „...” jelölés. Ez a modális episztemikus kifejezés helyén jelenik meg, mintegy a hezitálást kifejezve.

*Anyhoo, we need to have a meeting with you and **I guess** with you, Tony, and anyone else who wants to come along, about your so- called movement.*
Az a helyzet, hogy beszélünk kell veled... és veled is, Tony... meg mindenkivel, aki csatlakozna hozzátok... az úgynevezett mozgalmatokról.

*We' ve had our moments, **I guess**, but he' s a wonderful husband and father.*
Voltak rossz pillanatok, de... ő nagyszerű férj és apa.

*Well, **I- I- I guess** you could say I put her through a lot.*
Nos... nyugodtan mondhatjátok... elég sok mindennek tettem ki.

Az *I think* kifejezés esetében a modális értéket egy esetben az inverzió fejezi ki. Ilyen formában a mondat nem tényközlő, hanem a világnak csak egy lehetséges állapotát jelöli.

***I don' t think** you' re dreadful.*
De rettenetes, az nem vagy.

Egy esetben megjelenik a feltételes mód is, mint modális érték-hordozó.

***I think** it is a wonderful idea.*
Én örülnék neki.

Az *I believe* esetében egy alkalommal a ható igeképző hordozza a modális jelentést.

***I believe** that insignia will tell us where she was hiding.*
Ez elvezethet oda, ahol rejtőzött.

Az *I find* kifejezést tartalmazó példamondatok közül a jövő idő jelenik meg a modális jelentés hordozójaként:

*You may be set above them... but if **I find** you have grown too proud, I will be sad and displeased.*
*Talán felettük állsz, de ha túl büszke **leszel**, akkor én nagyon szomorú és elégedetlen leszek.*

Az *I expect* esetében egy alkalommal ható képző hordozza a modalitást:

*She ain' t young, but **I expect** you know that.*
Mint azt ön is tudhatja, már nem fiatal.

Egy esetben a jövő idő jelöli a modális jelentést:

*They take you down, **I don' t expect** to grieve over much.*
*Ha kinyírják, nem **fogom** túlzottan gyászolni.*

Az *I take it* kifejezésnél egy esetben kérdéssel jelöli a fordító a modalitás jelenlétét:

*Well, **I didn' t take it.***
Mi van?

Az *I understand* kifejezés használatakor ugyancsak a jövő idő a modalitás hordozója:

I understand it' s in the judge' s chambers.
A bíró szobájában **lesz**.

Az *I imagine* esetében a fordító, mint véleményt adja vissza a célnyelvi mondatban a modális kifejezést, ezzel a szerkezettel utal arra, hogy ő ezt a lehetséges világállapotot tartja valószínűnek:

I can' t imagine her parents would let her get married now.
Én csak azt mondom, hogy a szülei talán nem egyeznek bele a házasságba.

Az *I bet* fordításakor megjelenik a kérdő mondat és a feltételes mód mint modális érték-hordozó:

I bet you' d like to know.
Szeretnéd tudni, **mi?**

Az *I suspect* esetében semmilyen más eszköz nem közvetítet modális jelentést, csak a bemutatott lexikális szintű elemek.

Az *I assume* esetében egy alkalommal a kérdés és a tagadószó a modális jelentés hordozója:

I assume that' s your priority as well?
Az ön számára is ez a legfontosabb, **nem?**

5. Összegzés

Összesítve a következő eredményekkel szolgált a kutatás. Összesen 1089 mondatot vizsgáltam. Ebből az 1089 mondatból 165 esetben elmaradt a kifejezések lexikális szintű fordítása.

A példamondatok nagy fordításbeli változatosságról tettek tanúságot. Összesen 128 módon fordították le a 924 mondatot. Ebből a 128 módból 27 esettel fogok foglalkozni, mivel ezeket tekintem példaértékűnek, ugyanis 5 vagy 5-nél több esetben jelentek meg a fordításokban. Ahogy azt a mellékletben közölt táblázat is mutatja, a 27 leggyakrabban megjelenő fordítási lehetőség a következő: *gondolom* 151, *azt hiszem* 143, *feltételezem* 86, *szerintem* 55, *fogadok* 41, *hisz* 31, *gyanítom* 30, *lefogadom* 27, *el tud képzelni* 24, *felteszem* 18, *úgy gondolom* 14, *talán* 13, *biztos* 13, *elvár* 12, *ha jól sejtem* 11, *sejtettem* 11, *úgy hiszem* 9, *tud* 9, *szóval* 9, *értem* 9, *úgy vélem* 8, *lehet* 7, *remélem* 6, *ugye* 5, *azt meghiszem* 5, *várnék* 5, *le merném fogadni* 5.

Ez összesen 757 esetet tesz ki, ami azt jelzi, hogy a mondatok nagy részében ezzel a 27 megoldással éltek a fordítók, míg a többi 167 mondatot 101 módon fordították le 1-től 5-ig terjedő előfordulási gyakorisággal. 165 esetben nem lexikális elem közvetítette a modális jelentést, illetve csak utalt rá valamilyen módon a fordító, vagy semmilyen modális jelentést nem közvetített.

A mellékletben található táblázat összegzi a 27 leggyakoribb fordítási módot. Megmutatja, hogy egy adott episztemikus kifejezés esetén melyik volt a leggyakoribb a 27 fordítási mód közül. Ezen kívül összegzi, hogy melyik magyar szerkezet volt a leggyakoribb az egyes kifejezések esetében. Kivételt képez az *I find* szerkezet, mely a legtöbbször a *talál (valamilyennek)* határozós szerkezettel volt fordítva. Azonban ez csupán 3 esetben történt így, ezért nem került be semmilyen fordítási módja a táblázatba.

Az összes fordítási lehetőség közül kiemelkedik a következő négy leggyakoribb fordítási eset az egyes episztemikus kifejezések viszonylatában: *gondolom* (151), *azt hiszem* (143), *feltételezem* (86) és a *szerintem* (55). Valószínűleg általános jelentésüknek köszönhetik azt, hogy néhány kivételtől eltekintve szinte minden angol kifejezést fordítottak ezen a négy módon.

Az *I presume* kifejezés esetében a legmagasabb értéket a *gondolom*, illetve a *feltételezem* ige éri el. Ezen kifejezés esetén a beszélő nem mondja azt, hogy tudja az adott információt, de kijelenti azt, hogy tudhatja (*I don't say I know; I think about it like this: I can know it*). Ebben az

esetben a beszélő biztosabb a dolgában, mint az *I guess* és az *I think* használatakor, azonban még ebben az esetben sem meri azt mondani, hogy tud egy bizonyos dolgot. Az *I presume* kifejezést a *gondolom* és a *feltételezem* kifejezésekkel fordították a leggyakrabban. Ez a két modális ige abban tér el az *azt hiszem*-től és a *szerintem*-től, hogy nem mutat rá egy lehetséges világállapokra, hanem bizonyos mentális folyamatokat jelöl (feltételezés, gondolkodás) ami alapján a beszélő kijelentését megteszi. A beszélő a kijelentés pillanatában már bizonyos előfeltevések birtokában állít valamit, és visszaigazolást vár a beszédpartnertől.

Az *I gather* kifejezést mondhatni annyiféleképpen fordították, ahány példamondatot elemeztem. 62 mondatból 50 esetben fordították a kifejezést valamilyen lexikális eszközzel. Ezt az 50 mondatot pedig 34 módon fordították le.

Az *I gather* kifejezés esetén a beszélő az állítását már meglévő ismeretekre alapozza. Nem mentális folyamatokra, mint az *I presume* esetében, hanem egy már birtokolt tudásra. Az *I gather* használatakor a beszélő nem kockáztat, hanem bizonyos adatokat mérlegelve jelent ki valamit. Ebben az esetben a fordítók nem használják a többi kifejezésnél használt fordítási módokat. A fordítási lehetőségek főleg értelmi, észlelési folyamatokra utaló igék, tagmondatok, körülíró szerkezetek: *rájöttem, felfogtam, tudom, azt látom, úgy hallom, jó okom van feltételezni, nem fogok elfeledkezni az ígéretedről*. Ezeknek a használata azt eredményezi, hogy az *I gather* kifejezés fordítása nagyon változatos.

Az *I suppose* jelentése mintegy átmenetet képez az *I presume* és az *I guess* között. Ezt az is mutatja, hogy mind a négy leggyakoribb, de egyéb fordítási lehetőségek is megjelennek ennél a kifejezésnél. Az *I suppose* esetében a beszélő nem állítja azt, hogy tudhatja az információt, nincsenek előfeltevései. Ugyanakkor nem is kockáztat kijelentésével, mint az *I guess* használatakor. Az *I suppose* esetén a beszélő a kijelentés pillanatában közli állítását, de ugyanakkor közli azt is, hogy elgondolkodott azon (*I'm thinking about it now*). Tehát az *I suppose* alkalmazásakor a beszélő kevesebbet kockáztat, mint az *I guess* esetében és kevesebb mentális folyamat zajlik le benne, mint az *I presume* használatakor. Ezért lehetséges az, hogy ezt a kifejezést mind a négy leggyakoribb kifejezési móddal fordították.

Az *I guess* esetében a következőt tapasztaltam: a legmagasabb értéket az *azt hiszem* modális ige érte el, illetve a *gondolom* ige. Minden egyéb fordítási mód jelentéktelen számban fordul elő. Az episztemikus kifejezések szintjén az *I guess* és még az *I think* esetében volt a leggyakoribb az *azt hiszem* fordítási mód. Ez valószínűleg a kifejezések jelentésével

magyarázható. Az *I guess* jelentése magába foglalja azt, hogy amennyiben a beszélőnek feltétlenül mondania kell valamit, akkor ezt mondja (*if I have to say something about it now I want to say this*). Az *azt hiszem* magyar szerkezet pedig eleget tesz ennek a jelentésnek. A beszélő az összes lehetséges világállapot közül rámutat arra, amelyik ebben a pillanatban szerinte lehetséges.

Az *I think* esetében is hasonló a helyzet. A beszélő az *azt hiszem*-mel kifejezi, hogy szerinte ez a lehetőség áll fenn, illetve azt, hogy nem állítja, hogy ezt tudja. Ugyanezt fejezi ki az *I think* másik leggyakoribb fordítási módja, a *szerintem* is. Az *azt hiszem* és a *szerintem* a többi kifejezés esetében is megjelenik, de nagyon kis számban.

Az *I believe* kifejezés esetében az *azt hiszem* szerkezet, a *hisz* ige, és a *szerintem* ragos névutó jelenik meg legtöbbször mint fordítási lehetőség. A beszélő az *I believe* esetében saját állásfoglalását tükrözi, saját hitét hiedelmét is. A magyar fordítási módok tükrözik az *I believe* két fontos tulajdonságát, azt hogy a beszélő tudja s ki is jelenti, hogy ez saját meggyőződése, ugyanakkor kitart mellette. Amit a magyar fordítások nem tükröznek az az, hogy az *I believe*-t használó beszélő valamilyen információra alapozva jelenti ki mondanivalóját (*I can say why I think like this; El tudom mondani, hogy miért gondolom így*).

Az *I find* kifejezés esetén nagyon kevés volt a példamondatok száma. A fordítási módok így egyrészt megoszlottak, s mivel előfordulásuk nem érte el az 5-öt így nem kerültek be a mellékletbe. Másrészt az *I find* kifejezés jelentése nagyon konkrét, így csak bizonyos típusú szerkezetekkel fordították őket. Az *I find* magába foglalja a gondolkodás, a tudás és a megtapasztalás fogalmát. Így az olyan határozós szerkezetek, mint a *talál (valamilyennek)*, *tart (valamilyennek)*, *megfelel (valahogy)*, *bír (valahogy, valamit)* kifejezik a beszélő mentális tevékenységét, azaz azt, hogy elgondolkodott a dologgal kapcsolatban, ugyanakkor utalnak arra is, hogy a beszélő már rendelkezik egy bizonyos fokú tudással, illetve azt is kifejezik, hogy a beszélő a tapasztalatára hagyatkozik a kérdésben.

Az *I expect* kifejezés esetében a leggyakoribb fordítási módok a következők voltak: az *elvár*, *gondolom* és a *vár* ige. Ezek a fordítási lehetőségek utalnak a kifejezés jövőre vonatkozó elvárás jelentésére. Maga az elvárás már önmagában egy gondolkodási folyamatot feltételez, ezért mindhárom ige rendelkezik ezzel a jelentéssel.

Az *I take it* szerkezet szintén nagyon kis számban fordul elő a szövegtörzsben. Amennyiben a kifejezés azon jellegét vizsgáljuk, hogy úgy jelenik meg mint a beszélő a

hallottakra való reagálása (*I can think that it is like this because you said something to me now. Gondolhatok erre, mivel most mondtál valamit nekem*), annyiban a fordítási módok közül a szóval felel meg a legjobban. Ez fejez ki egyfajta összefoglalást, amit a beszélő a hallottak alapján végrehajt. Ugyanakkor a *gondolom* ige is utal arra a mentális folyamatra, ami végbemegy a beszélő elméjében.

A harmadik kis számban megjelenő kifejezés az *I understand* volt, mely egyszerre magabiztos, ugyanakkor óvatos jelentéstartalommal bír. A beszélő emellett egy külső forrásra utal, aki birtokában lehet a tudásnak (*I think that it is like this because someone else said something like this. Azért gondolom így, mert valaki más egy ilyen dolgot mondott*). Az *I gather* kifejezéstől véleményem szerint az különbözteti meg, hogy míg az *I gather* esetén, a beszélő információkat gyűjt össze, amelyekből következtetve nyilatkozik, addig az *I understand* esetében a beszélő valamit megtudott valakitől, és az illető személy tudására építve tesz egy kijelentést. Az *I understand* esetében a tudás forrása biztos, egy bizonyos személy, azonban az illető tudásának megbízhatósága kétséges.

Az *I understand* kifejezést az *értem* igével fordították a leggyakrabban, illetve a *tud* és a *hallom* igével. Az első a folyamatra utal, amivel a beszélő az információt feldolgozza, a második arra utal, hogy a beszélő már birtokában van egy bizonyos fokú tudásnak, a *hallom* ige pedig az információ megszerzésére utal. A *tudom* ige, bár kijelentő kifejezésnek tekinthető, mégis elmondható, hogy bizonyos mondatokban modális jelentést hordoz. A következő példában ez jól látszik:

I understand the burden you bear. But I feel that cause is lost.
...tudom, igaz ügyet szolgálsz, de félek, már túl késő.

A mondat kijelentőnek tűnhet, azonban ha az egész példát vizsgáljuk, a *tudom* csak egy lehetséges világállapotot tüntet fel, miközben az ellentét felvázol egy másikat is. Ha már több lehetséges világállapot jelenik meg, azt már modalitásnak tekinthetjük.

Az *I imagine* kifejezést legtöbb esetben az *el tud képzelni* szerkezettel, illetve a *gondolom* igével fordították. Az *I imagine* kifejezés használatakor a beszélő elméjében nem egy folyamat zajlik le, hanem a gondolkodás következtében egy mentális kép épül fel. Ennek a mentális képnek a segítségével képzel el egy adott lehetséges világállapotot (*Ha valamit ki akarok gondolni róla, akkor így gondolkozom. If I want to think something about it now I can think that it is like this*). Az *el tud képzelni* szerkezet ilyenformán utal arra, hogy a beszélő képes egy adott

világképet létrehozni az elméjében, így utal a folyamatra, és a létrehozott képre is. A *gondolom*, fordítási mód csupán a folyamatra képes utalni.

Az *I bet* számos példamondata közül az esetek több mint felében a *fogadok*, illetve a *lefogadom* ige jelenik meg. Ez nem meglepő, hiszen az ige tökéletesen kifejezi azt, amit az *I bet* jelent: a bizonytalanság olyan fokát, amelyet nem tekinthetünk még bizonyosságnak, azonban személyes meggyőződésünk azt sugallja, hogy valóban úgy lehet, s ennek érdekében kockáztatni is mernénk. Spontán és hirtelen jellegűnek tűnhet, azonban sokkal több bizonyosságot hordoz, mint mondjuk az *I guess* kifejezés. Meglepő hogy a *biztos*, mint fordítási mód 11 alkalommal jelenik meg. Ez azzal magyarázható, hogy a *biztos* is kifejez egyes esetekben egyfajta bizonytalanságot.

Ha valaki azt mondja, *Biztos, hogy elmegyek*, akkor az illető valóban ott lesz az adott helyen. Azonban ha olyan szerkezettel találkozunk, mint amelyet a következő mondat ír le, a mondatban tükröződik, hogy az csak egy lehetséges állapot a sok közül, s ez éppen az, amikor az illető kap egy levelet:

I bet I have a letter too.

Biztos rám is vár egy levél.

Az *I suspect* kifejezés jelentésében a legfontosabb összetevő talán az, hogy utal arra, hogy amire a beszélő gondol, amiről megnyilatkozik, az negatív jelentéssel bíró dolog. Ezért található meg a kifejezés metanyelvi felbontásában a következő pont is: *I think about it like this: if it is true it is not something good; Erről így gondolkodom: ha igaz, ez nem valami jó.*

A magyar fordítások közül a *gyanítom* ige, mely a legtöbbször jelent meg, tökéletesen ki is fejezi ezt a fajta jelentésbeli többletet. A fordítási változatok között még találkoztam a *sejtettem*, és a *gondolom* igékkel, amelyek önmagukban nem hordoznak negatív jelentéstöbbletet, azonban a kontextusba beépülve képesek kifejezni azt. Ugyanakkor mindhárom gyakori fordítási mód utal az *I suspect* kifejezés azon jelentésére, miszerint a beszélő nem birtokolja a tudást, csak feltételez valamit, ez esetben valami rosszat.

Az *I assume* kifejezés az egyik leggyakoribb kifejezés volt a szövegtörzsben. Az esetek nagy részében a *feltételezem* és a *gondolom* kifejezéssel lett fordítva, illetve néhány esetben az *azt hiszem* szerkezettel. Ahogy ezt a kifejezés jelentése, illetve a fordítási módok is mutatják, a kifejezés mögött mentális folyamatok állnak, akár csak az *I presume* kifejezés esetén,

hiszen a beszélő nem spontánul reagál a hallottakra, látottakra. Ugyanakkor a beszélő ebben az esetben többet kockáztat, mint az *I presume* esetén, azonban ez a kockáztatás jól körülszabott. A beszélő itt is elgondolkodik (*I want to think for some time that I know that it is like this Gondolkodni szeretnék róla egy kicsit, hogy tudjam, hogy így van.*), akárcsak az *I suppose* esetén.

A fordítások szempontjából megközelítve elmondhatjuk, hogy a legáltalánosabb jelentéssel rendelkező fordítási lehetőség a *gondolom* ige, mely az *I find* és az *I understand* kifejezések kivételével mindegyik kifejezésnél megjelenik. Ezt követi az *azt hiszem* szerkezet, illetve a *feltételezem* ige. Az összes fordítási lehetőség közül kiemelkedik a következő négy leggyakoribb fordítási eset az összes episztemikus kifejezés viszonylatában: *gondolom* 151 esetben, *azt hiszem* 143 esetben, *feltételezem* 86 alkalommal és a *szerintem* 55 alkalommal. A mondatok majdnem felét, 435 esetet ezen a négy módon fordítottak le.

Egyes specifikusabb jelentésű kifejezések esetében gyakorta jelennek meg olyan fordítási módok, mint sehol máshol. Ilyen például az *I bet* kifejezés, melyet a *fogadok* igével fordítottak a legtöbbször, s az olyan általánosabb jelentésű szerkezeteket, mint az *azt hiszem*, vagy a *gondolom* szinte alig használták. Az *I expect* kifejezést leggyakrabban a *gyanítom* igével fordították le.

5.1. A kifejezőeszközök vizsgálata fajtájuk szerint

A modális kifejezőeszközök változatosan jelentkeznek a fordításokban. Leggyakoribb kifejezőeszközök a **modális igék**: *hisz, gondol, feltételez, feltesz, gyanít, remél, sejt, sugall, kételkedik*. 497 esetben állnak ezek a magyar fordításban az episztemikus kifejezések helyén. 59 esetben jelenik meg **ragos névutó**: *szerintem, tudtommal*.

100 esetben jelenik meg valamilyen **modális tagmondat**. A modális tagmondatokban gyakran jelenik meg egy modális ige, ezért kérdéses az, hogy milyen néven tárgyalhatjuk őket. Én az átláthatóság kedvéért modális tagmondatnak, az *úgy ...* típusú mondatokat vettem: *úgy vélem, úgy érzem, úgy látom, úgy hiszem, úgy képzelem, úgy számolom, úgy sejttem, úgy gondolom így gondolom, úgy látszik, úgy hiszem, úgy hallom, úgy tudom, úgy néz ki, úgy tűnik, értsem úgy, vegyem úgy*. Kivételek: *arra következtetek, jól sejttem, igaz, jól látom. jól értem az a gyanúm el tudom képzelni*.

139 esetben jelentek meg **nem modális igék** a fordításban: *tud, számít, lát, értesül, ért, felfog, hall, megtanul, rájött, észrevesz, vár, elvár, szeretne, megkockáztat, érez, fogad, mond(ják)*. Ezeknek az igéknek a nagy része az *I gather* kifejezés fordításaként jelentkezett.

40 esetben jelent meg a **módosítószó** mint kifejezőeszköz: *talán, biztos, bizonyára, esetleg, persze, ugye, nyilván*, illetve a *tuti* diáknyelvi szó.

A fordítók **feltételes tagmondatokkal** is igyekeztek visszaadni a modális értéket. Erre 28 esetben volt példa: *ha jól sejttem, ha nem tévedek, ha jó értem, ha jól gondolom, ha jól tudom, ha jól emlékszem, gyanúm szerint, sejtésem szerint, feltevéseem szerint, elképzeléseem szerint*.

12 esetben **kötőszó** közvetítette a modális értéket: *ha, végül is, szóval, hát*.

A modális értékhozók két fő kategóriájából, a **modális határozószókból** csupán 6 példára bukkantam (*valószínűleg, úgy, eszerint*), a **modális segédigékből** pedig csupán 7 esetre találtam példát (*lehet*).

A fordítók 24 esetben alkalmaztak a következő **körülíró szerkezetek** valamelyikét: *színéből ítélve, a szavaidból ki tudom venni, hogy merészelek?, jó okom van feltételezni, nem fogok elfeledkezni az ígéretedről, távol álljon tőlem, ahogy/amennyire hallottam, nehéz lehet önnek, fel nem foghatom, elkönyveljük a veszteséget, el sem bírom képzelni, le merném fogadni, ez a te nyelveden azt jelenti, fogalmam sincs róla, megfordult a fejemben, a nyakamat teszem rá, az életemet tenném rá, az durva lett volna*. Ezek a szerkezetek nagyrészt az *I gather*, illetve az *I bet* fordítása esetében jelennek meg.

10 esetben a következő **határozós szerkezetek** hordozták a modális értéket, mind az *I find* esetében jelent meg: *talál (valamilyennek)*, *megfelel (valahogy)*, *vél (valaminek)*, *jut (valamire)*, *venni (valaminek)*, *bír (valahogy, valamit)*, *tart (valamilyennek)*.

6. Következtetések

Az angol episztemikus modális kifejezéseket leggyakrabban modális igékkel fordították. A példamondatok elemzéséből a következőket állapíthatjuk meg: mivel az angol modális rendszer nagyon árnyalt, nem tudunk minden egyes angol kifejezéshez egy meghatározott fordítási módot társítani, de a fordítási módok megoszlása jól körülhatárolja azt, hogy milyen kifejezésekkel élhetünk az angol kifejezések fordítása során. Bár vannak olyan magyar modális jelentéshordozók, melyek több angol kifejezésnél is megjelennek, mégis ekvivalensen közvetítik az adott kifejezés jelentését, annak ellenére, hogy nem rendelkeznek annyira árnyalt modális jelentésekkel, hanem gyakran az adott szövegkörnyezeten belül változik meg jelentésük.

Ugyanakkor a nagyszámú fordítási lehetőség megjelenése, mint például az *I gather* esetében, azt bizonyítja, hogy a magyar nyelv számos olyan modálisnak és nem modálisnak vélt kifejezőeszközzel rendelkezik, amellyel visszaadhatja a modális jelentéseket. Ez azt eredményezi, hogy változatos, sokszínű fordításokat hozhat létre magyar nyelven a fordító.

Következtetésképpen elmondhatjuk azt is, hogy minél specifikusabb egy adott episztemikus kifejezés jelentése, annál inkább követel egy adott ekvivalens fordítási lehetőséget, mint például az *I bet* és az *I suspect* kifejezések.

Eddigi kutatásaimra visszatekintve meglepő eredménynek számít, hogy az olyan hordozóelemek, mint a feltételes mód, a ható igeképző, a felszólító mód, vagy a jövő idő, vagyis az alaktani hordozóelemek igen kis számban jelentkeztek, míg a modális segédigék fordításakor a legtöbb esetben ezek voltak a modális érték legfőbb hordozói (Schnébli 2011: 25).

Ugyanakkor még azt is megjegyezném, hogy azok a mondatok, amelyekben megjelennek a modális érték kifejezőelemei, véleményem szerint éppen annyira „magyarul” hangzanak, mint azok, amelyekben nem jelennek meg, sőt elmondhatjuk azt is, hogy némely helyen a fordítás akkor hangzik jobban magyar nyelven, ha elmarad a modális kifejezőeszköz.

I don't think I'm the best lawyer for you.
Nem én vagyok a megfelelő ügyvéd.

A magyar mondat ebben a formában biztosabb, határozottabb, magyarul jobban hangzik, mintha azt mondanánk, „nem gondolom, hogy én lennék a megfelelő ügyvéd...”. A nagyszámú elmaradt esetet figyelembe véve azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a fordítók nem érezték minden

esetben a szükségét annak, hogy átültessék a modális jelentést a magyar fordításba. A magyar mondatok olykor tényközlők, és nem rendelkeznek semmilyen modális elemmel.

Legvégül elmondhatjuk azt is, hogy a magyar nyelv gazdag olyan eszközökben, amelyekkel közvetíteni lehet az angol nyelv árnyalt modális rendszerét, ez esetben az angol episztemikus kifejezések modális jelentését. A fordítónak a lehetőségei adóttak, csupán a megfelelő eszközöket kell kiválasztania az adott kifejezésekhez. Amennyiben sikeresen akarja átültetni az angol nyelv mögött álló gondolkodást, kultúrát annyiban nagyon jól kell ismernie ezeknek a kifejezéseknek a jelentését, és a használatuk által közvetített üzenetet, azt, hogy tudásunk korlátozott.

Melléklet

Az angol episztemikus modális kifejezések 27 leggyakoribb fordítási módja:

	<i>I presume</i>	<i>I gather</i>	<i>I suppose</i>	<i>I guess</i>	<i>I think</i>	<i>I believe</i>	<i>I find</i>	<i>I expect</i>	<i>I take it</i>	<i>I understand</i>	<i>I imagine</i>	<i>I bet</i>	<i>I suspect</i>	<i>I assume</i>	Összes
<i>gondolom</i>	29	5	21	14	4	1	0	8	4	0	17	4	7	37	151
<i>azt hiszem</i>	4	0	11	58	39	13	0	1	0	0	3	2	3	9	143
<i>feltételezem</i>	27	1	7	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	49	86
<i>szerintem</i>	0	1	3	5	31	7	0	1	2	0	0	1	3	1	55
<i>fogadok</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	41	0	0	41
<i>hisz</i>	0	0	0	1	8	9	0	2	0	0	9	0	2	0	31
<i>gyanítom</i>	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	25	3	30
<i>lefogadom</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	0	0	27
<i>el tud képzeln</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	22	1	0	1	24
<i>felteszem</i>	7	0	1	0	1	0	0	0	1	0	1	1	0	6	18
<i>úgy gondolom</i>	1	0	1	3	4	0	0	0	0	0	2	0	1	2	14
<i>talán</i>	0	1	1	5	1	0	0	1	1	0	0	0	2	1	13
<i>biztos</i>	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	11	0	0	13
<i>elvár</i>	0	0	0	0	0	0	0	11	0	0	0	0	0	1	12
<i>ha jól sejtem</i>	6	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	11
<i>sejtettem</i>	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	8	0	11
<i>úgy hiszem</i>	1	0	0	1	0	4	0	0	0	0	1	0	1	1	9
<i>tud</i>	0	3	0	0	0	0	0	0	0	4	1	0	1	0	9
<i>szóval</i>	0	1	3	1	0	0	0	0	3	0	0	0	0	1	9
<i>értem</i>	0	0	1	0	0	0	0	0	1	7	0	0	0	0	9
<i>úgy vélem</i>	2	2	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	8
<i>lehet</i>	1	0	3	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0	7
<i>remélem</i>	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	6
<i>ugye</i>	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	5
<i>azt meghiszem</i>	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	4	0	0	5
<i>várnék</i>	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	5
<i>le merném fogadni</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	5
Összes	84	15	55	92	89	35	0	32	12	11	58	97	57	120	757

Felhasznált szakirodalom

- Benő Attila 2011. Modalitás, nyelvi kategorizálás, fordítás. In: Bárdosi Vilmos (szerk.) *Tegnap i filológiánk mai szemmel*. 2011. Budapest: Tinta Kiadó. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 127., 33–52.
- De Haan, Ferdinand 2004. *Typological approaches to modality* <http://www.u.arizona.edu/~fdehaan/papers/typmod.pdf> [2011.02.05]
- Gonzálves, Francisco Garcia 2000. *Modulating grammar through modality: A discours approach*. <http://institucional.us.es/revistas/revistas/elia/pdf/1/9-gonzalvez.pdf> [2011.04.16.]
- Kiefer Ferenc 1986. A modalitás fogalmáról. *Nyelvtudományi Közlemények*. 88. 3–37.
- Klaudy Kinga 1997. *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Scholastica Kiadó. Budapest.
- Kosur, Heather Marie 2010. *Semantics and Pragmatics of English Modal Verbs: The Meanings and Uses of Modal Auxiliary Verbs in English*. www.suite101.com/content/semantics-and-pragmatics-of-english-modal-verbs-a216311 [2011.04.16]
- Kugler, Nóra 1999. Mondattan In: Keszler Borbála (szerk.) *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Palmer, F.R. 1990. *Modality and the English Modals*. Longman. New York.
- Simigné Fenyő Sarolta 2007. A fordítás mint nyelvi, kulturális és politikai közvetítés www.uni-miskolc.hu/~alknyelv/habilitacio.doc [2011.02.05.]

Simigné Fenyő Sarolta 2009. A metainformációs struktúrák fordítása a Tatjana levele Anyeginhoz című költemény (egyik) magyar fordításában *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, Miskolc, IV. évfolyam, 1. szám, pp. 93-106.

Schnébli Lénárd Sándor 2011. A modális jelentések érvényesülése William Golding *Lord of the Flies* című művének magyar fordításában. Szakdolgozat, Kolozsvár.

Wierzbicka, Anna 1986. Human Emotions: Universal or Culture-Specific? *American Anthropologist*, New Series, Vol. 88, No. 3. (Sep., 1986), pp. 584-594.
<http://links.jstor.org/sici?sici=00027294%28198609%292%3A88%3A3%3C584%3AHEUOC%3E2.0.CO%3B2-I> [2013.01.16]

Wierzbicka, Anna 1997. *Understanding cultures through their key words: English, Russian, Polish, German, and Japanese*. New York: Oxford University Press.

Wierzbicka, Anna 2006. *English Meaning and Culture*. New York: Oxford University Press.